

127582

L. V.

Vorbiri de program

ținute în 17 Aprilie n. la Dobra și în
24 Aprilie n. 1910 la Ilia-Murășană

de

Nicolae Ivan

BCU Cluj Central University Library Cluj
asesor consistorial,

candidat de deputat al partidului național român.

SIBIU, 1910

„Tipografia Poporului“.

Vorbiri de program

ținute în 17 aprilie n. la Dobra și în
24 aprilie n. 1910 la Ilia-Murășană

de

Nicolae Ivan

asesor consistorial,
BCU Cluj / Central University Library Cluj
candidat de deputat al partidului național român.

SIBIU, 1910

„Tipografia Poporului“.

*Onorați alegători și
Iubiți frați!*

Fruntașii cercului Dobrei, în deplin acord cu comitetul central electoral al partidului nostru, mi-a făcut marea cinste, când m'a invitat să pășesc ca candidat în acest cerc electoral, cerc cu cele mai frumoase tradiții, cerc cu alegători vrednici, luptători neînfricați, și oțeliți în lupte, cerc care a trimis prima dată cu programul partidului național în parlamentul țării pe iubitul nostru prietin Dr. Aurel Vlad la 1903 și prin aceasta a pus temeiul îndrumării politice române de azi, — reprezentată în parlament în perioada trecută prin 14 bărbați aleși ai neamului nostru.

Datoria de fiu al neamului, datoria de ostaș credincios al steagului, mă îndeamnă să

primesc această misiune onorifică și totodată sarcină grea, pentru că unde e vorba de binele și fericirea neamului, toți trebuie să fim la postul nostru de străjari.

Credeul nostru politic.

Credeul meu politic e scurt și cuprinzător: — *lupta* pentru cultura noastră națională, *lupta* pentru drepturile limbei noastre, *lupta* pentru ușurarea sarcinilor cari apasă azi greu asupra umerilor cetățenilor, dar mai ales asupra românilor — și *lupta* pentru câștigarea votului universal, egal și secret, cu votare după comune, fără care noi nu putem exista ca neam, — și nu putem trimite în sfatul țării, atâți reprezentanți, câți ni-se cuvin după numărul nostru, după jertfele ce le aducem pentru această țară ai cărei credincioși fii suntem și vrem să rămânem până la cea din urmă răsufare.

Această *luptă* sfântă o poartă frunțașii noastre de ani de zile cu cuvântul și condeiul în și afară de parlament, în întruniri publice, în conveniri particulari, pentru că, fraților!, nu e vorba de un lucru mic și neînsemnat, ci e vorba de existența noastră națională, e

vorba de a fi sau de a peri, — de a rămânea pe aceste plaiuri frumoase ca români, sau de a ne lăsa înghițiți de alte seminții, cari s'au așezat după noi aici, și după ce au prins rădăcini nu vreau să mai fim frați, ci vreau să le fim slugi și ei nouă stăpâni.

Năcazurile poporului.

Suntem în Ungaria la 3 milioane de români, cei mai mulți țărani, cari dau dare în sânge și în bani, muncesc pământul, îi arde arșița soarelui de dimineața până seara, țin de coarnele plugului, se hrănesc cu legume fierte în apă, trăesc cu mămăligă uscată și cu câte o bucată de ceapă, carnea o gustă numai la zile mari, pentrucă puii și porcul îi duc la târg, ca să mulțamească pe jucuțul de dare, — și de sute de ani tot așa ne chinuim zilele, — dar binele, liniștea fericirea, progresul material și intelectual fuge de noi, ca și când am fi cel mai nemernic popor de pe fața pământului!

În viața intelectuală suntem un popor nou, pentrucă porțile școlilor populare ni-s'au deschis numai de câteva decenii, — iar porțile universităților și a le școlilor speciale, să

deschid numai celor cu averi, celor bogați și la noi oamenii bogați sunt corbi albi.

Ei, mă veți întreba, cum se poate, de un popor treaz, un popor muncitor ca al nostru, un popor isteț, viguros, un popor postelnic, un popor blând, poate prea blând, prea supus, care fuge de gâlceavă, de violență, — să trăiască în așa mizerie, într'o țară cu pământ roditor, cu băi de aur, băi de sare, băi de cărbuni, pomi și livezi frumoase, — și să nu poată ajunge la creangă verde?

Invinuiri dușmănoase.

Și așa să întreabă toată lumea civilizată, — dar răspunsul, — cel adevărat, nu vrea să-l de-a nimenea, ci toți pe dibuite, unii ne spun, că suntem leneși, alții că suntem bețivi, alții că trăim tot în judecăți și ne mânâncă advocații și ștempelele, banii, — ne dau care de care vină, — dar nu spune nici unul, rupt, ales, motivul adevărat al sărăciei și al mizeriei în care trăim, nu spun, că pământul nu e al nostru, că aurul îl scot societățile străine, și îl duc airea, că sarea o scoate statul în monopol, și se vinde cu bani grei, că cărbunii sunt tot ai statului sau ai

societăților capitaliștilor și nouă nu ne rămâne decât munca pe câte un petecuț de pământ, din care nu scoți nici leguma pentru traiul căsii, necum să mai faci și bani, ne rămâne munca în *brazda altuia*, munca în baia de cărbuni și de aur, munca în ocele de sare și darea cea mare și grea, — pentru sare, pentru vin, pentru rachiu, pentru zăhar, pentru carne, pentru ștempele, unde suntem toți unul ca altul, groful ea și țăranul, — o perfectă egalitate, ca în țările cele mai civilizate din lume.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cum stăm cu darea?

Aici suntem unul ca altul, atâta timbru să cere pe contract dela țăran ca și dela domn, atâta preț pe sare, atâta dare de consum și darea de casă, cea mai scumpă este darea pentru casele țărănești, în proporție cu castelurile domnești.

Aceste întocmiri sunt feudale, sunt întocmiri ruginite, sunt întocmiri cari trebuie să se schimbe, dacă e, ca popoarele să ajungă la mulțămire, la bunăstare materială și morală.

Cătușele acelea, cari ne țin în stările proaste, cari le-am arătat, trebuie să frânte,

— prin popor, prin, reprezentanții lui în dieta țării și prin lupta făcuse contra acelor întocmiri cari țin poporul în robia întunerecului, în robia sărăciei.

Lupta noastră nu este deci îndreptată contra poporului maghiar, pentru că țăranul și meseriașul maghiar are aproape aceeași soartă ca și țăranul și meseriașul nostru român. Lupta trebuie să o purtăm contra stăpânilor, cari stau în slujba feudalilor și în slujba oligarhilor, și contra acelor slujbași, cari nesocotesc drepturile popoarelor asuprite.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ce e cu reforma electorală?

Acum 4 ani, Maiestatea Sa, gloriosul nostru împărat și rege, — a chemat la cârma țării pe Kossuth și pe Apponyi, ca să facă o lege electorală dreaptă, ca popoarele, cari alcătuiesc țeara să-și facă ele legi după cum cer trebuințele lor firești. Acești oameni au făgăduit, că vor face o lege electorală cinstită, — dar în loc de a să ținea de cuvântul dat bătrânului Monarh, au făcut cele mai aspre legi școlare, punând școala și pe învățătorul în slujba maghiarizării, că contele Apponyi a

mers așa de departe, în oarba lui trufie, încât a dat porunci, ca și rugăciunile sfinte să le rostească copilașii noștri în limba statului.

Colonizările.

Un alt ministru, Darányi, a cumpărat cu banii țării, scoși și din șerparele voastre, moșii mari grofești, dar ce credeți la câți țărani români a dat din acele moșii ca să le lucre și să le răscumpere la vreme?

După cât ne este cunoscut nouă, la foarte puțini, ori doar la nici unul, ei a adus ciangăi din Bucovina, a adus săcui și alte neamuri de oameni, mai ales printre românii din Bănat și și în unele părți ale Ardealului, iară poporul băștinaș, celce poartă sarcinile și pove-rile țării, au rămas fără nici un petec de pământ. Și cum numărul poporului crește și se înmulțește, cei mai tineri, bărbații cei mai în floarea vieții, din lipsa de pământ și de muncă cu câștig, au luat bățul pribegiei au trecut peste mare, ca să caute acolo muncă și hrană, și să trimeată la copii și la soție bani stropiți cu lacrimi și cu sânge prin cele fabrici ale milionarilor americani.

Amăgiri nouă.

Așa stăpânire am avut noi 4 ani, până ce i-a ajuns bătaia lui D-zeu și i-a măturat dela cârma țării ca pe nește făcători de rele. Și după ce au fost siliți să părăsească scaunele de miniștri, căptușite cu catifea roșie, — domnii aceștia în loc să-și pună cenușe pe cap, să se pocăiască și să ceară dela D-zeu iertare pentru păcatele lor, — iar cutreeră țara și cer voturile cetățenilor, ca să-i trimeată pe ei în dietă și vor veni de bună seamă și pe la Dvoastră, ca să vă amăgească, cu vorbe frumoase, ori cu bani sclipitori, însă eu vă rog fraților să nu le mai dați crezământ, căci ei numai atunci vin la vetrele și casele voastre, când au lipsă de vot, iară după aceea, să întind pe divanuri, trag țigări scumpe, beau cafea turcească și râd în pumni de noi, de cei ce am fost așa ușor crezători și i-au trimis în sfatul țării, ca să-și facă țrebile lor.

Datorințele noului guvern.

Acum avem alt guvern, — guvern anume trimis de împăratul și regele nostru, ca să facă legea votului universal și să împace și naționalitățile, va să zică toate popoarele, fără deosebire de lege și limbă.

Față de acest guvern, de sine înțeles, trebuie să luăm o poziție rezervată, până ce nu-i vom vedea faptele. Gălăgioșii din dietă i-au spart capul cu călimarele și cărțile de legi, când i-a trimis la preumblare și poate și pentru aceea, pentrucă s'au declarat că se va face o lege electorală cinstită, va face o împărțire mai dreaptă a cercurilor și că va curma procesele de presă contra cărturarilor noștri, cari au înfierat nelegiuirile stăpânirii trecute și cari erau în pragul ușei temnițelor, amenințați cu ani și luni de închisoare și cu pedepse în bani cum nu s'a mai pomenit nici sub veștitul și urgisitul baron Bánffy.

Dacă deci acest guvern se va arăta drept la alegeri, drept în lucrările sale, și va înceta cu prigonirile cari au fost în trecut contra noastră, dar mai ales dacă ni se va da o lege electorală europenească, cu vot universal, egal, secret și cu votare după comune, noi membrii partidului național român, în acele chestii îi vom da tot sprijinul și aceia dintre noi, cari vor avea cuvânt în dietă, vor vota și necesitățile statului, bugetul și contingentul de recruți, — ca să dovedim lumii întregi că sun-

tem un element de ordine în viața de stat și că vrem să scoatem țara din „ex-lex“ în care o au înfundat guvernul cel mare, poreclit coaliționist, de fapt însă cel reacționar din câte a avut țara ungurească.

Ce e de făcut?

Dacă însă să va dovedii, că influința contelui Tisza, împedecă guvernul la realizarea dorințelor popoarelor, cum și a dorinței Domnitorului, atunci vom deschide focul luptei cu toată tăria și cu toată puterea vom stângeni puterea de lucru a guvernului care nu să ține de cuvântul dat în fața Coroanei. Aceasta ar fi însă numai o parte a lucrării, care are să o îndeplinească deputații români în parlamentul țării, o așa numită lucrare de ocazie și tactică trecătoare.

Adevărata problemă a deputaților naționaliști va trebui să fie regularea dării progresive — bogații mult, săracii puțin — și scutinta totală de dare a aceloră, cari nu au mai mult venit, decât pentru traiul lor.

Cătănitul de doi ani.

O altă chestie arzătoare, va fi reducerea serviciului militar active de 3 ani la doi ani,

— pentru că tot e păcat de D-zeu să ții feciorii noștrii trei ani sub pușcă, ca unii din ei să ducă câinii ofițerilor de funie și să spele podelele și vasele doamnelor, până ce acasă să ruginește plugul și crește iarba în curțile părăsite.

Regularea salarelor preoțești.

Altă lucrare ar fi regularea salarelor preoțești, căci așa cum le-a regulat Apponyi, azi preoților noștrii li se vine mai puțin ca la câte un boactăr dela drumul de fier, care după ce a trecut trenul, stă toată ziua cu burta la soare și pentru aceasta sfârmitură slujbașii cer, ca preoții noștri să se lapede de popor, să treacă în tabere dușmane, să-și renege trecutul lor și să dea de rușine pe bardul nostru național când ne spunea:

„Preoți cu crucea în frunte, căci oastea e creștină“.

Aceasta nu va fi, nu poate fi, căci preoții noștri eșiți din popor, numai cu poporul pot trăi, — și fără popor n'au rost de a fi. Aceasta o știu bine cei ce-i ademenesc, dar de regulă numai cei slabi de înger au căzut în mrejele lor. Să nădăjduim, că de data aceasta — toți vom fi una, și din rândurile tagmei cinstite, nu va lipsi nici unul dela postul de onoare.

Îmbunătățirea stării învățătorilor.

Asemenea trebuie să se reguleze și situația învățătorilor dela școalele noastre confessionale; azi acești muncitori cinștiți au doi stăpâni, unul care-i plătește și n'are de unde, unul care le poruncește cu poruncă aspră, ca să vadă să facă minuni în învățarea limbii statului.

Stăpânului fără mijloace statul e dator să-i vină în ajutor cu bani din vistieria țării, căci creșterea poporului și cultura lui este o problemă de stat dintre cele mai importante, iar drepturile stăpânului al doilea ale celui aspru, nu poate trece peste hotarele, cari le cere cinstea pedagogică.

Numai așa poate deveni învățătorul independent și-și poate împlini misiunea lui cu scumpătate. Azi el e un rob, căci legea a pus strajă peste sufletul lui și fiindu-i voința și puterea de muncă încătușată, el nu-și poate face datoria de luminător al poporului, al tinerilor odrasle.

Folosirea limbei românești în oficii.

O altă durere legitimă a poporului nostru a fost scoaterea limbei române dela judecătorie, dela administrație, dela cartea funduară și

dela toate oficiile de stat, deși legea de naționalitate din 1868 apriat cere, ca judecătorii, cari vin în atingere cu poporul, să folosească limba poporului. Va să zică se nesocotește legea de naționalități, să calcă în picioare dreptul nostru, fără nici o muștrare de conștiință.

Deputații români vor stărui ca să se respecte legea, și vor cere neîncetat, ca să se introducă folosirea limbei noastre la toate oficiile de stat. Urmarea firească a introducerii limbei noastre ar fi aplicarea de funcționari români ori de aplicarea acelor cari cunosc limba poporului, pentru că din necunoașterea limbei, din înțelegerea judecătorului prin tălmăciu, am avut și până acum pagube însemnate în procesele civile, iar în cele criminale prin o faciune rău înțeleasă au ajuns oameni nevinovați în temniță și oameni păcătoși au scăpat de pedeapsă.

Respectarea legii de naționalități.

Și după ce legea de naționalități cere cu înțelegere, ca în ținuturile locuite de români statul să ridice gimnaziile cu limbă de propunere românească, vom stărui ca gimnaziile de stat cu limbă maghiară ridicate printre ro-

mâni, de pildă la Făgăraș, Caransebeș, Elisabetopole, Arad, Timișoara să se prefacă în școli cu limbă românească, căci așa cer interesele culturale ale neamului nostru și doar' noi cetățeni cinstiți și nu fii vitregi suntem ai acestei patrii.

Cum stau Sașii?

Sașii, sunt un popor de abia 200,000 locuitori și au 6 gimnazii complete, 2 inferioare, mai multe școli reale, — iar noi trei milioane de români avem numai 4 gimnazii și cel inferior din Brad, pe care cu toate eforturile, cu toate străduințele nu îl putem completa la 8 clase, din lipsa de mijloace. Am adunat din sărăcia noastră 170,000 cor. dela bănci și particulari cu inimă, — ne lipsesc tot cam atât ca să ridicăm gimnaziul, dar statul mașter nouă nu ne dă, pe când sașilor le-a dat numai anul trecut pentru prefacerea gimnaziului din Brașov, Mediaș și Sighișoara peste 200,000 cor. și vre-o alte 200,000 cor. pentru ridicarea lefilor preoțești și pentru fondul de penzie al preoților lor, deci fiecare preot săsesc are salariu dela 2400 cor. până la 6000 cor. afară de casă dom-

nească, pământ și pădure. Și de ce-i îmbulzește guvernul pe sași cu bani? Pentru-că ei țin cu stăpânirea, pentru-că ei încă sunt dușmani a-i votului universal, ca și oligarhii feudali.

Cum stăm noi?

Colțul acesta de țeară, cu o populațiune de 3 ori ca toți sașii din Ardeal, — va trebui să mai aștepte ani de zile, până ce va putea completa gimnaziul din Brad, părinții dornici de-ași crește copii lor, vor trebui cu cheltueli mari, preste puterile lor să alerge la Brașov, Blaj ori Beiuș, până să dea de o școală românească. În Orăștie calvinii nu mai primesc pruncii, decât dacă își dau părinții învoirea să învețe pruncii lor catechisul calvin, tocmai ca pe vremea lui Apafy, înainte cu 300 de ani.

Iată deci de ce suntem nemulțămiiți, iată de ce trebuie să ne luptăm, să ne câștigăm drepturi, și lupta aceasta străinii nu o înțeleg ori nu vreau să o înțeleagă, și de aceea noi numai unui român îi putem da votul nostru, numai el are pricepere și durere adevărată pentru înaintarea noastră.

N'ași face o icoană întreagă a stărilor noastre slabe, dacă nu ași arăta relele, cari bântue în administrație.

Ștergerea viriliștilor.

Virilismul, dreptul de vot al celor bogați în comitat și în comună a falsificat voința cetățenilor cu desăvârșire, iar dreptul de candidare al fișpanului și al fibirăului, a făcut cu neputință alegerea amploiaților în comune și municipii. Pe la 1871 reprezentanța comunală își candida ea pe primarul și pe notarul său, și ea îl și alegea.

Acum de zeci de ani acest drept a trecut în mâna fibiraelor. Ei pun, cu câte un vot două, de regulă cu al viriliștilor pe notari și îi degradează pe mulți ca să le fie unelte oarbe. Legile acestea trebuiesc schimbate și virilismul introdus de uriciosul Tisza bătrânul, trebuie șters, cum și dreptul de candidare al fibiraelor, atât de vătămător pentru autonomia comunelor, scos din legi. O problemă grea aceasta, pentru că stăpânirea ține morțiș ca ea să pună slușbașii satelor, și de multeori — ca să nu zicem de regulă, — pune tocmai pe aceia, cari să leagă, că vor lucra contra po-

porului și contra intereselor morale și materiale ale comunei. Autonomia comunei e o caricatură, o schilăvire a drepturilor cetățenești și pentru revindecarea acelei autonomii va trebui să lucrăm din toate puterile.

Incheere.

Am zugrăvit numai o parte a durerilor neamului nostru, pentrucă în o vorbire de program ar fi peste putință să înșiri toate gravaminele, toate durerile noastre, ca popor autohton. Voi mai avea ocazie, coborând în mijlocul fraților mei, să desfășur și alte părți slabe ale vieții noastre de stat, cari stârnesc jale, nemulțămire și durere în inimile cetățenilor, și pe cari o stăpânire cuminte ușor le-ar putea delătura, pentruca să se sălășluiască pacea, dragostea și armonia între toți cetățenii, vorbească ei ori ce limbă, roage-se lui Dzeu, cum ia învățat mama lor în leagăn.

Rămâne ca D-Voastră, onorați alegători și iubiți frați, ca să vă spuneți cuvântul vostru, rămâne ca să porniți cu bărbăție la urmă, și dacă votul D-Voastră va duce la biruință steagul nostru românesc, eu, fratele vostru, părintele vostru sufletesc, vă stau bun cu cin-

stea mea de preot, că voi lupta pentru binele vostru al tuturor și când voi simți că puterile nu mă ajută să-mi fac datoria, voi părăsi locul de onoare și imi voi pune iar în mâinile D-Voastră mandatul, ce nădăjduiesc că-'mi veți da, — spre binele nostru al tuturor și binele națiunii noastre iubite.

*Onorați alegători și
Iubiți frați!*

Dumineca trecută — am desfășurat steagul partidului nostru național în centrul cercului de alegere în frunțașă comună *Dobra*, însoțit de cei mai de seamă bărbați ai vieții noastre publice, însoțit de intelectualii și prietenii din Ilia — și însoțit de harnicul și neînfrânatul luptător Dr. Aurel Vlad, fost deputat al acestui cerc, iar azi *am venit* în acest centru însemnat, centru în desvoltare, centru cu popor și frunțași aleși, cari toți sunt pătrunși de sfințenia cauzei care o reprezintă partidul nostru național în viața de stat — centru încunjurat de sate în care sufletul țăranului este mai curat, inima mai deschisă și mai fără prihană.

Credeul meu politic mărturisit la Dobra — vă este în parte mare cunoscut este binele și progresul nostru moral și material și lupta cea mai hotărâtă pentru a-l ajunge pe căi legale, precum și votul universal.

Nu vreau astăzi să fac repețiri, pentru că nu este vreme de spor de vorbe, ci este sosit timpul să trecem la faptele cari trebuie să le săvârșim în viața publică pentru a afla calea, care are să ducă la mântuirea statului din ghiarele pieririi.

Voiu face înainte de toate ca preot o excursiune istorică mai ales că acum intrăm în săptămâna patimilor.

Suferințele noastre.

Aș vrea eu însă să știu când n'a fost pentru noi Românii din această țeară săptămâna patimilor.

Căci doar întreaga noastră viață națională și politică este un șir neîntrerupt de patimi — și unicul nostru noroc a fost că am știut suferi — întocmai cum a suferit Mântuitorul Isus. Părinții noștri de veacuri se uită cu capetele plecate la un mormânt unde era

îngropată fericirea lor, averea lor, munca lor, cultura lor, libertatea lor, neatârnaarea lor.

Deasupra mormântului era aşezată o lespede mare de piatră, şi nu era putere omească să dea piatra înlături.

Astfel sute de ani a stat piatra nemişcată — căci străjarii aveau grije ca să nu se apropie nimenea de ea să o ridice.

În anul mântuirii popoarelor de sub robia seculară, pururea cu evlavie pomeniţii mari bărbaţi ai neamului nostru în frunte cu Mitropolitul Şaguna, s'au apropiat de mormântul pecetluit, au ridicat piatra au dat străjarii înlături şi poporul nostru ţinut în întunec a văzut *lumină*.

La razele acelei lumini am început a ne încălzi, sufletele noastre amorţite, care părea că au înviat.

Legi bune şi legi rele.

S'au făcut şi în ţara noastră unele legi bune, legi potrivite trebuinţelor popoarelor, între altele legea şcoalelor ca să înveţe toţi carte, şi legea despre egala îndreptăţire, ca să fim toţi unii ca alţii. Dar legea şcoalelor s'a schimbat înspre rău, iar legea despre aceea

ca să fim toți unii ca alții deopotrivă la sarcini ca și la drepturi, a rămas pe hârtie — stăpânirea nu o a dus la îndeplinire nici odată. — Avem în țara întreagă o sumedenie de comitate, și în fruntea lor azi nu este nici un fișpan român, — în întreagă țara avem numai un vicișpan român — încolo tot de alte neamuri.

Și noi avem învățați.

Ni se va zice, că noi nu avem oameni învățați! Aceasta este un neadevăr, avem destui pentru toate slujbele înalte dar nu-i pune stăpânirea, — și de aceea o mare parte a învățaților noștri au trecut granița în țara românească, acolo unii sunt medici, alții profesori, alții ingineri — căci aici n'au putut trăi, nu i-au aplicat stăpânirea în slujbele statului.

Și părinții cari iau dus prin școli înalte au cheltuit cu ei averi — au rămas acasă cu ochii plini de lacrimi și cu durerea în suflet că pruncii lor cei mai iubiți au plecat în țară străină, căci aici n'au găsit slujbă.

Și cauza la aceasta între alte multe este și legea electorală nedreaptă din 1874 cu cen-

sul ei învechit și ruginit și cu toate chițibușurile, cari ne împedecă pe noi să intrăm în parlament.

Și ca să vedeți nedreptatea acestei legi este de ajuns să vă spun, că în cercul acesta al Dobrei cu 85 comune aproape toate românești, cu un popor de peste 60 mii suflete, dintre cari 55—58 mii români și numai 2 mii de alte neamuri în lista de alegere cele 2 mii au mai tot atâta drept cât au cele 58 de mii — adecă drept de vot — la alegerea de deputat și cam așa e în toate părțile.

Noi Români suntem dați înapoi, suntem scurtați prin lege ca să nu putem ajunge ca să ne spunem vorba în sfatul țării, unde se fac legile, unde se croesc dările și se fac planurile pentru cârmuirea țării.

Unguri vechi, oameni de omenie.

Pe la 1868 erau și între maghiari oameni de stat foarte înțelepți — dar locul lor al lui Deák, Eötvös și alții l-au luat Apponyi, care și-a făcut titlul de glorie să schimbe legile cele bune și să le prefacă în legi nepotrivate, greu de suportat — greu de înțeles

și păgubitoare pentru popoarele cari alcătuiesc statul.

Vă este doar cunoscut tuturor, că chiar în cercul acesta multe școale au fost închise sub cuvânt că nu sunt bune, nu sunt după lege, — dar după o vreme statul — le-a cerut pe aceste școli rele și închise de el — în chirie ca să facă școală de stat.

Unde e aici cinstea — unde e dreptatea ?

Inzadar le căutăm că nu le aflăm.

Legile după un proverb românesc sunt cum le fac domnii — și apoi tot domnii nu se țin de ele.

Avem lege că la judecătorii și la comune, să se ia protocolul în limba română, citația să se dea în limba română, — slujbașii să se folosească de limba poporului, — tot omul să poate adresa la judecată în limba lui, și în limba lui are să se dea și judecata. Legea aceasta din 1868 art. 44 §. 7 și 8 — stă și azi — dar slujbașii nu să țin de ea.

Și noi ce am făcut ! Nu ne-am împotrivit, nu ne-am răscolit, — am suferit tot cu nădejdea în D-zeu, că vor veni la cârma țării

oameni mai drepți și mai înțelepți, — cari să vor ținea de legi sfințite prin iscălitura Domnitorului.

In loc de bine, tot rău.

Dar în loc de bine trebile merg tot mai rău. Acei frați ai noștri mari, cari au cerut să se respecte legile au fost înfundați în pușcării, iar cu pedepsele cele mari în bani, câte le-am plătit noi cărturarii neamului, am fi putut ridica cel puțin un gimnaziu pentru luminarea filor noștri.

Dacă cineva a intrat cumva ca prin urechile acului în vre-o slujbă a statului și mai ales pe la tren — i-s'a cerut să se lapede de numele cel cinstit al părinților săi — și să ia alt nume — cu cheltuiala de numai 5 pițule.

Această schimbare de nume nu să face nicăiri în întreagă lumea, la noi să cere dela unii nenorociți ca să se lapede de numele părinților dacă vreau să o ducă în slujba statului.

Călăuza noastră.

Nu ura împotriva maghiarilor ori contra limbii statului ne întrunește aici și ne că-

lăuzește în lucrarea noastră, ci dragostea pentru neamul nostru și pentru limba noastră românească, acea dragoste, care a intrat în oasele noastre deodată cu laptele ce l-am supt din pieptul mamelor noastre — și dacă e iertat maghiarului să-și iubească limba și legea lui, acest drept să ni-se dea voie să îl cerem și noi pentru noi, ca cei mai vechi locuitori pe acest pământ, — scaldat cu sângele și cu lacrămile străbunilor cari l-au apărat, de tătari și de turci.

Cu tămâie și smirnă vom alerga la mormintele străbunilor noștrii și le vom binecuvânta memoria și ei se vor veseli în morminte, dacă ne vor ști cetățeni harnici, treji și muncitori, cruțători și cinștiți — și că nu ne vom lăpăda de limba și legea moștenită dela ei, — și iarăș să vor scârbi și întoarce cu fața în jos, dacă vor afla că ne-am abătut dela cărările cinstei.

Poporul maghiar are aproape aceeași soarte ca și poporul nostru.

Săcuii — ori cât îi sprijinește statul — trebuie să meargă în România ca servitori, birjari și lucrători de zi, ca să-și câștige pâinea de toate zilele.

Bika-groful.

Maghiarii țărani au aceleași nevoi căci în Ungaria domnia de clasă câte odată este mai pe sus chiar și ca domnia de rasă.

Să aduc un exemplu. Mai anii trecuți un Grof a fost fișpan în careva comitat și se ocupa cu prăsirea de tauri, de aceea îi și zicea poporul „Bika“ gróf.

Acesta a stăruit ca toate satele să cumpere taurii grofului. Un primar țăran — unghur s'a împotrivit, sub cuvânt că nu-i trebuie comunei taurii grofului. Dar împotrivirea nu i-a ajutat nimica. Solgăbirăul a trimis taurul pe capul primăriei, care ne având lipsă de el, l-a tăiat și carnea a împărțit-o la oameni. Pe primarul unghur l-a pârît Bika groful pentru preț la judecată și i-a vândut moșia și casa.

Cum stăm cu meseriile?

Ce-i pasă grofului dacă un țăran fie el și un unghur, ajunge cerșitor. Meseriașii — unghuri ca și români aici în țara aceasta nu mai pot trăi sau apoi trăesc ca vai de capul lor!

De ce!

Noi cei din Ungaria trăim în legătură de comuniune vamală cu Austria.

În Austria sunt mii de fabrici, de postav, de pânzături, de piele, de păpuci și de tot soiul de marfă.

Fabricile sunt întemeiate de capitaliști cu averi îngrămădite — și ele pot produce mai ieftin ori ce pânzătură, postav, piele, ca și industriașul mic și aceste toate vin fără nici o vamă în Ungaria — și boltele sunt pline de pălării, de papuci și de tot felul de haine.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Bieții pantofari și croitori abia capătă lucru de cârpit — păpucii, pălăriile și hainele vin gata din Austria. Așa nu se poate desvolta la noi clasa de mijloc clasa meseriașilor iar fabricile cari încearcă la noi să facă țesături și postavuri dau faliment una după alta. Și ce credeți de ce nu se schimbă comuniunea vamală? Apoi iată de ce:

Ciocoii noștri — grofii, baronii și jidanii arândași — n'ar putea trimite grâul și boii cei grași fără vamă în Austria, ar trebui să plătească vamă pentru ei — și ei vreau să primească prețul întreg, fără detrageri, ce le

pasă lor de șustări, de pălării, de croitori, ei și așa lucră în Viena în Paris și Berlin. Dar această pacoste a ciocoilor noștri — să răsfrânge și asupra vieții și traiului țăranilor, cunoscut fiind, că noi plătim carnea tot așa de scumpă ca în Viena numai cât vienezii mânâncă carnea cea mai bună și noi cea mai slabă. Și între unguri sunt o mare parte cari cer ca să se șteargă comuniunea de vamă cu Austria, căci numai atunci se poate desvolta și la noi clasa meseriașilor, dacă se va pune taxă de vamă pe produsele din Austria.

Atunci iarăș va veni vremea ca femeile se toarcă și țesă lâna, inul și cânepa și se facă haine trainice și nu nește secături din bolte ieftine, dar cari de regulă țin de Joi până mai apoi.

Banca autonomă.

Chestia aceasta e o chestie însemnată și deputații partidului nostru vor căuta să-i dea deslegare mai norocoasă în interesul tuturor cetățenilor și nu numai în interesul unei clase privilegiate de bogătani nesațioși. În chestia băncii autonome români încă nu au luat poziție — și dacă ținem seamă că banii și

acum sunt prea scumpi, desfacerea de către banca comună și ridicarea băncii autonome ungare după părerea mea involvă o mare primjdie pentru creditul țării — și apoi noi am mai făcut nește experiențe triste cu bancnotele lui Kossuth bătrânul și nu credem că așa ușor ne vom putea hotărî la vre-o schimbare în direcția aceasta, mai ales, că și voința Monarhului este ca pe cum Domnitoriul este unul, armata una — și banii să fie tot una — pentru ușurarea și ieftinirea creditului și a câștigării banilor mai ieftini.

Cu introducerea băncii autonome, etalonul s'ar ridica dela 5 — la 8 și poate și 10 procente — pământul ar scădea din preț și s'ar produce o confușiune economică-financiară, care ar zdruncina țeara pe zeci de ani, și de aceea nici cercurile serioase financiare maghiare nu o țin realizabilă încă multă vreme.

O chibzuire mai bună să cere !

Trebue să premeargă consolidarea țării în cele economice — înființarea de fabrici și ateliere industriale, ridicarea economiei de câmp și de vite din starea primitivă în care se gă-

sește acum — și atunci — numai atunci va putea fi vorbă de banca autonomă. Până atunci să va scurge multă apă pe Murăș, deoarece prea mult s'a păcătuit contra dezvoltării acestei țări și la vindecarea ranelor învechite trebuie zeci de ani.

Dacă statul ar fi dat vite de prăsilă gratuite, dacă ar fi sporit pășunile, dacă ar fi dat altoi de pomi și viță de viie gratuită, în loc să dea milioane pentru teatrele maghiare din orașele de căpetenie, azi țărani nu ar fi siliți să ia bățul pribegiei — ar sta acasă — și ar fi mulțumiți cu soarta lor. Mâne poimâne, n'are cine să semene și are pământul, n'are cine să poarte pușca ca să apere patria.

Azi pleacă cei mai de seamă bărbați în floarea vieții, — pentru că i'a copleșit mizeria, i-au îngrămădit datoriile și n'au nici o nădejde de un traiu mai cinstit, oricât ar fi de dornici după muncă.

Și orbi trebuie să fie ceice nu văd, că aceste stări duc țeara la perire, — orbi cari nu văd că valurile nemulțămirei cresc ca undele unei mări răscolite de vijelii.

Să avem nădejde !

Și noi Românii, noi conducătorii firești ai poporului avem grea sarcină de a Vă mulcomi, — de a Vă spune să fiți cu nădejdi mai bune pentru viitor, căci chiar și între maghiari sunt încă destui bărbați cari văd povârnișul pe care a apucat țara din cauza stăpânirilor de pân' aci și cari vreau să se îndrepte lucrurile spre bine, mai ales, că toți știu, că talpa țării sunt țărani, cari o apără, cari lucră pământul, și cari merită o soarte mai bună ca și aceia de care au fost părtași pân' acum.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Adevărata durere pentru binele poporului a scris-o pe steagul său partidul nostru național român, al cărui ostaș credincios sunt și eu — și de aceea când viu în mijlocul vostru fraților, viu ca la frații mei, ca la aceia, cu cari suntem legați prin legătura sfântă de limbă, de sânge, de neam și de lege — și Vă rog să îmi dați tot sprijinul, ca să ajung în sfatul țării, unde numai pentru binele și înaintarea Voastră și a noastră a tuturor voi lucra — cunoscând durerile și năcazurile voastre.

Și dacă Dzeu va voi ca să ajungem ziua cea mare a biruinței, — mândria, cinstea a voastră va fi a aceloră, cari ați stat în jurul steagului nostru și recunoștința unui neam întreg vă va împodobi fruntea cu cununa cea mai frumoasă, recunoștința și stima neamului întreg.

Nu ambiția deșartă, și măririi trecătoare mă îndeamnă la pasul ce îl fac — ci dorul de a lucra pentru poporul nostru și patria noastră — și de a sluji interesele după cea mai curată știință și cunoștință.

La revedere deci fraților, la locul de onoare. Nădăjduesc, că nu se va găsi unul care să nu vrea să iee parte din cinstea ce ne așteaptă și nici unul nu va vrea să poarte pe fruntea sa pecetea rușinei, pecetea lașității și pecetea hulii meritate.

Cuvintele acestea le adresez mai ales fraților mei conslujitori la acelaș altar al Domnului — ca Dzeu să-i lumineze și pe cei înfricați să-i întărească să nu cadă în păcatul în care a căzut Iuda, când a vândut pe învâțătorul lui.

